

ZVONKO LOVRENČEVIĆ

NEOBIČNA SVADBA U JABUČETI

Dana 21. I 1962. održana je svadba u malom bilogorskom selu Jabučeti kod Bjelovara, koja je svojim dramatičnim pojedinostima uzbudila čitav onaj kraj.

Svadbe se u okolici Bjelovara, prema naslijeđenom običaju održavaju po davno utvrđenu ceremonijalu od kojega se rijetko odstupa. Strogo se pazi da tradicija bude što bolje sačuvana jer se vjeruje da brak ne bi bio sretan kad bi se što ispustilo iz obreda.

Budući da se kod spomenute svadbe ceremonijal mora mijenjati u svojim bitnim elementima, bilo je svakako vrijedno uočiti kako će te promjene biti izvršene, kako će ih primiti obitelji koje su u njima sudjele i kako će ih shvatiti selo.

Da bi bio bolje razumljiv tok događaja potrebno je u kratkim crtama prikazati osnovne pojedinosti svadbenih običaja u tom selu, koje uglavnom imaju karakteristike podravske svadbe.

1. »Snobòki« — prošnja.¹

Momci i djevojke poblize se upoznavaju na »krámovima« ili »prošćenjima«, sajmovima, »čijánama« (čihanje perja), na zajedničkim poslovima kao što su npr. berba, žetva, zatim u novije doba na priredbama, omladinskim sastancima i sl. Rijetko se kad žene iz daljih sela, a gotovo se i ne pamti da bi roditelji svoje dijete prisiljavali da uzme nekog protiv svoje volje. Bilo je dakako slučajeva da je momak izabrao lijepu, ali siromašnu djevojku, dok su roditelji naprotiv željeli da uzme neku ružniju, ali zato bogatiju djevojku — no obično je ipak momak uzimao onu koju je sam izabrao. Dvoje se mladih, za onih rijetkih zgoda kad mogu biti sami, uglavnom dogovore što će i kako će, i to — onako nuzgred — saopće roditeljima. Sad, dakako, oni sa svoje strane procijene »situaciju«: da li

¹ Kad se u tekstu pojavi riječ koja se izgovorom i naglaskom razlikuje od svog opće poznatog ili književnog oblika — stavlja se među navodnike i označi onim naglaskom koji se pojavljuje u tom mjestu. U kasnijem tekstu ti se znakovi izostavljaju. Valja napomenuti da se u Jabučeti i danas još govori kajkavski ali u razgovoru sa strancima ili na javnim skupovima oni govore štokavski, upotrebljavajući ipak i u tim prilikama mnogo svojih izraza.

mladi odgovaraju jedno drugom, kakve su imućstvene prilike kod jednih i drugih itd., ali se to pred javnost ne iznosi dok nije sve dogovoreno. Pogotovo je važno pitanje miraza koji će djevojka donijeti svome budućem mužu. Premda se pitanju zemlje i imutka u Podravini i Bilogori pridaje velika važnost, ipak, za čudo, kod ovih pregovora obitelj mladoženje ne postavlja nikakvih zahtjeva:

»Mi ženimo našega dečka z vašom dèklom, a ne s vašom zemljom« — tako se obično kaže, ali obitelj djevojke već zna što joj je dužnost i što mladenka mora donijeti sa sobom, koliko zemlje, ruha ili pokućstva te se pazi da ona bude opremljena što je moguće bolje jer »takav je red«.

Kad je već sve ugovoreno, onda to treba i »službeno potvrditi«. Negdje u mjesecu rujnu sprema se podveče otac, mati, momak i još koji bliži rođak u snoboke. Obitelj djevojke je već unaprijed o tome obaviještena te ih lijepo primi i dok se dvoje mladih negdje po strani tiho razgovaraju, stariji se dogovore kad će biti svadba, koga će sve pozvati i sl.

Ne prolaze snoboki uvijek tako jednostavno. Katkada se iznenada kod djevojke pojavi neki momak iz drugog sela, upravo u času kad mu se nitko i ne nada. Zato mora kuća — u kojoj se nalazi djevojka za udaju — uvijek biti uredna i čista. Majke tu mogućnost stalno iznose kćerima pred oči ako primijete da nije kuća uredna kako treba:

»A kaj bi bilo da je vezdáj kakov snobok odnekud došel?«

Takvu se snoboku malo kad odmah daje određen odgovor. Najčešće mu se rekne da dođe za osam dana opet. Ukoliko je poznat kao loš i lijen mladić, može mu se odmah reći:

»Ti sebi svoju sreću negdje drugde poišći, a naša kćerka bu svoju još počekala.«

2. Vrijeme između snoboka i vjenčanja.

To vrijeme, koje traje tri do četiri sedmice, ispunjeno je daljnjim pripremama.

Djevojka sprema ruho i darove, a roditelji pokućstvo, hranu i piće za svatove. Momak posjećuje djevojku ili sam ili s roditeljima, dok ona po pravilu ne dolazi u njegovu kuću.

Svadbe se ovdje održavaju srijedom ili nedjeljom — a dan prije moraju se obaviti još dvije važne radnje: treba dovesti ruho i mora se kod mladoženje održati svatovska večera.

Po ruho ili kako se to ovdje još kaže »po pòstelj« — toga dana polazi mladoženjin »starešina« ili »dèver« s nekoliko mladih uzvanika u dvojim ili trojim kolima.

U kući ih djevojke pozovu za stol i podvore jelom i pićem. Poslije jela povede se razgovor o svrsi njihova dolaska, jer se domaći prave kao da ne znaju po što su ovi došli i konačno se dogovore da će im domaći dati djevojčino ruho, ali uz otkup.² Tad se počinje trpati ruho u kola, no grabi se »usput« sve do čega se dođe, dakako od šale, i to traje oko jedan sat

² Oko god. 1900. otkup je iznosio 2 krune, a 1962. i do 3000 dinara.

dok se konačno svi ne ukrcaju u kola i krenu kući mladoženje. Pri polasku zapjevaju pjesmu:

Jabučeta
Mara Đuranić, 1902.

Zle-ti-la je ti-ca z maj-ki-no-ga kril-ca,
zle-ti-la je ti-ca z maj-ki-ne-ga kril-ca

Zletila je tica z majkinoga krilca
i odletila je v draganove dvore.
V draganovom dvoru tri bora zelena
na svakom je tičok, tičok i slavičok.
Jeden peva ocu, drugi peva majki,
treći peva dragom i svojoj dragici.

Ta će se pjesma pjevati još jednom, i to kad mladenku povedu nakon vjenčanja u kuću mladoženje.

Nekad je bilo tačno određeno što djevojka mora donijeti od ruha, npr.: dvije blazine, osam plahti, deset »obrisaća« (ručnika), pet oplećaka, pet rubina, nekoliko lanenih, kao i nekoliko grubih »fertuna« tzv. »penjavića« deset vreća, nekoliko puculica, jednu »ladicu« ili škrinju, »veliki rubec« ili »bavêl« itd. Stôl i postelja se nekad nisu donosili.

Svatovska večera.

Uvečer se kod mladoženje saberu svi važniji svatovi, tj. uzvanici koje je redom pozvao jedan od mladih svatova tzv. »pozović«. Kad su svi na okupu, domaći ih podvore jelom i pićem. Za to vrijeme sviraju im »muzikanti«. Još prije drugoga svjetskog rata svirala je obično glazba sastavljena po »mađarski« i to u sastavu: dvije violine, kontrabas i cimbal, no u novije doba sve češće sviraju »tamburāši« s ovim tamburama: bisernicom, braćem, bugarijom i berdama, samo se izuzetno uz bisernicu nađe i po jedna violina.

Poslije večere nastaje dogovor o samoj svadbi. Glavnu riječ vodi kućegospodar — ili svatovski starešina s kojim se on već o tome prije sporazumio.

On odredi što će koji svat biti i zatim ih oko 10 sati zamoli da pođu na spavanje ne bi li ujutro bili odmoreni za teške dužnosti koje ih očekuju toga dana.

Od časa kad su svatovima određene dužnosti, kućegospodari u obje kuće vladaju se tako kao da su i oni sami gosti u vlastitim kućama. Hrana

je pripravljena, kuharice su na svojim mjestima, vino je u podrumu i zna se tko će ga nositi pred goste, zna se tko će što raditi i govoriti, a obje obitelji samo pasivno stoje i gledaju što se događa, a nastupaju samo onda kad ih pozove starešina.

Starešina je sada svemoćan, on je komandant neke čudne »vojske« koja mu se u potpunosti pokorava. Na njegovu se zapovijed ustaje i sjeda, dolazi i odlazi, on odlučuje hoće li se primiti neki slučajni gost, treba li odstraniti kojega dosadnog svata koji se ponapio ljutog »direktora« i sl. On ima i svoje pobočnike — devere i zastavnike, koji mu redovito raportiraju što se događa u kući i oko nje i prema tome on donosi i odluke. Osobito pazi da se svatovski ceremonijal provodi tačno do najsitnije pojedinosti. Sve je tu prepuno simbolike. Svaka riječ koja se izgovori i svaki čin koji se izvrši imaju svoje značenje i važnost, pripada im odgovarajuće vrijeme, mjesto, obred i tekst, odnosno i melodija. Starešina je čuvar tih tradicija, on zna što se mora i zašto se mora. Iako mlađe generacije često prate sva ta mistična zbivanja s priličnim nerazumijevanjem, ipak izvršavaju sve zapovijedi bez govora.

Mladenci su najvažnije osobe u svemu tom zbivanju. Od časa kada na sebe stave svatovske oznake »cimer«³ i grančicu ružmarina — oni se susreću s najvećim poštovanjem, nitko s njima ne zbija šale, koje su inače tako uobičajene u svatovima, oni imaju svoje mjesto pod ogledalom, a određeno je tačno i tko može s njima govoriti i što oni moraju reći na postavljena pitanja.

Tek kada sa sebe skinu svatovske oznake, onda oni postanu ljudi koji se moraju od sada brinuti sami za sebe — magična zaštita zajednice prestaje.

3. Vjenčani dan

Rano ujutro saberu se kod mladoženje svi svatovi. Poslije kraćeg zadržavanja formira se povorka koja će poći po mladenku. Ako je mjesto vjenčanja udaljeno možda i koji kilometar, svatovi se obično smjeste u troja kola. U prvim je starešina s »podsnealjom«⁴ i zastavnikom, u drugima je dever s drugom podsnealjom, mladoženja i jedna »klincerica«⁵, a u trećima je još »pustosvat«⁶ s drugom klincericom i glazbom.

³ Cimer se u novije doba sastoji od povećega bijeloga papirnato lista u koji se stavlja nekoliko voštanih cvjetića i kraćih svilenih vrpca.

⁴ Podsnealja je obično žena starešine ili devera. Vjerojatno taj naziv dolazi od »podsneha«, tj. prva žena po časti do snahe. U štokavskim selima u okolici Bjelovara postoji i naziv podsnaša i podsneš.

⁵ Klincerica je naziv koji dolazi od njemačke riječi »Kränzlerin« te označuje djevojku — djeverušu koja također u svemu pomaže mladencima, ali samo do vrata komorice u koju idu mladenci spavati. Dalje je to posao podsnealje.

⁶ Pustosvat je drugi zastavnik. Podrijetlo toga naziva dovode u Jabučeti u vezu s njegovom funkcijom. Jedni kažu da on ima i nema posla, a drugi da je on nekad išao sam — pust — u redu kad se išlo po mladenku. Budući da se time narušavala simetrija povorke, danas on ide u troje — s mladoženjom i jednom klincericom.

Ako se ide pješice, što najčešće biva, onda je povorka ovako sastavljena:

Zastavnik — klincerica
mladoženja — klincerica — pustosvat
starešina — podsnealja
dever — podsnealja

pozović, koji nosi pijeveca,
muzikanti

Roditelji prije odlaska dadu sinu još po neku pouku i tad povorka krene.

U kući mladenke također je sve pripravno za doček svatova. Mladenka je obučena u svadbenu haljinu, ali je skrivena u jednoj komori gdje će je mladoženja morati potražiti. Na ulazu u kuću domaći starešina, koji zamjenjuje njezina oca, dočeka svatove. Dok on sa starešinom mladoženje izmjenjuje duhovite i uglavnom šaljive rečenice, dotle mladoženja traži mladenku. Kad je nađe, zastavnik sastavi kolo koje on onda tri puta povede po »kući«, tj. po glavnoj sobi. Cijelo kolo plešući ide za stol te svaki sjedne na ono mjesto na kojem će sjediti i kad se vrate sa vjenčanja. Mladencima je, naravno, mjesto pod ogledalom.

Glazba njihov ples prati pjesmom:

Jabučeta
Duro Duranic, 1874. *N.f.*

2. *Tro-nya-ka, babo, tro-nya-ka, tro-nya-ka, babo, tro-nya-ka*

Tronjaka, babo, tronjaka,
sekiro, dečki, sekiro,
kudelo, dekle, kudelo,
kantico, snaja, kantico,
v zapeček, deco, v zapeček.

I mladenku roditelji savjetuju kako da se vlada, poneka starica joj šapne da mora lagano stati mužu na nogu poslije vjenčanja ili prva reći: »Idemo« da bi vodila glavnu riječ u njihovu životu i sl.

Povorka je sad ovako sastavljena za odlazak na vjenčanje:

Zastavnik — mladenka
mladoženja — klincerica I
pustosvat — klincerica II
starešina — podsnealja I
dever — podsnealja II
muzikanti

Poslije vjenčanja svatovi se vraćaju natrag u kuću mladenkinu ovako poredani:

Mladoženja — mladenka
zastavnik — klincerica
pustosvat — klincerica
starešina — podsnealja
dever — podsnealja.
muzikanti.

Pred kućom ih dočeka domaći starešina s pitanjem:

»Gde ste vi ljudi bili i kaj ste nam dopelali?« — a svatovski starešina odgovara veoma ozbiljno:

»Kak vam je poznato, odpelali smo od ove hiže dečka i deklju, a dopelali smo vam sad muža i ženu.« — Zastavnik sad u sobi ponovo sastavlja isto onakvo kolo koje također tri puta obilazi sobu i zatim sjeda svaki na svoje mjesto. Potom zastavnik donosi prvu zdjelu juhe i postavlja je pred mladence, a onda kuharice donose juhu i ostala jela za sve. Sada se zabavlja plesom, pjesmom i šalom sve do 10 sati noću kad svatovski starešina moli oca i majku da »otpuste« svoju kćer da može poći u novi dom. Domaći starešina mu odgovara da još nije vrijeme. Tu molbu on ponavlja u 11 sati, no kad to zatraži i u ponoć onda se daje dozvola za polazak. To je najpotresniji trenutak u svadbi, jer se roditelji rastaju s kćerkom, a sve je to popraćeno dirljivim govorima, suzama i pjesmom:

Petolas Josip, 1901

3.
Zbogom majko zbogom maj-ko, o-de tvo-ja pre-lja.

Ni- je two- ja, već je lju- ba moj-(a).

Zbogom, majko, ode tvoja prelj.,
Pripjev:
Nije tvoja već je ljuba moja.

Zbogom, majko, ode tvoja tkalja
Zbogom, tajko, ode izuvalja.
Zbogom, brajko, ode tvoja seka.

Konačno na pitanje svatovskog starešine:

»Da li, dragi roditelji, odpuštate svoje dete na novi put?« — roditelji odgovore: »Opuštamo.« — Sada u istom poretku kako su došli s vjenčanja krenu u mladoženjinu kuću. Putem se pjeva i »ijujuće« u sav glas: »Juh, ju, ju, huj, huj!«.

Na kućnim vratima majka dočeka svatove i upita sina:

»Sine dragi, kaj si mi to dopelal?«

Sin joj odgovara: »Dopelal sam vam mira i blagoslova!« — Zatim ona stavi pred snahu košaricu sa žitom i ova tri puta zagradi šaku žita i prospe ga unatrag preko svoje glave. Zatim joj daje cijeli kruh da ga unese u kuću. Taj kruh ona stavlja pred sebe na stol zajedno s nešto hrane

koju svati donesu od njezine kuće posebno za nju »da ima nešto svoga«⁷. Sada svi sjednu za stolove, još se malo zabave darivanjem različitih darova i onda opet svatovski starešina zamoli goste da se razidu na spavanje, ne bi li sutra rano mogli doći ovamo, jer treba ići »na umivanje«. — Pod-snealje sada skinu s mladenke svadbenu ruho i vijenac te je otpreme na spavanje. Prije kojih 80 godina vodio je mladence na spavanje dudaš no sada se to više ne provodi.

Ujutro se svatovi saberu i svi zajedon idu ulicom na »zdenec« gdje im mladenka polijeva ruke, a oni je darivaju novcem. Navečer pozović ide po mladenkine roditelje i njihovu bližu rodbinu da dođu u »prviće«, Sada mladenka slobodno pleše sa svima svatovima i tu se noć svadba završava.

Tim redom odvija se svadba u Jabučeti kad je »sve u redu« i kad nema nikakve potrebe da se što mijenja, no kad se ženio Mato Saraja, bilo je sve drugačije.

U Jabučeti živi od davnine obitelj Saraja. Od nje danas (1962) postoje ovdje dva brata Ivan i Valent sa svojim obiteljima. Ivan ima troje djece i to Nadu, Matu (r. 1944) i Doricu (r. 1946). Nada je udata već nekoliko godina u istom selu. Mato je išao s drugom djecom u školu, igrao se sa svojim drugovima i njegov se život ništa nije razlikovao od života kojim su živjeli ostali stanovnici toga sela. No kad je postao momak od 16-17 godina, zavolio je svoju vršnjakinju Dragicu, mlađu kćerku Valenta Stefeca inače naprednog seljaka iz istoga sela. Starija kći Ljubica već je bila u to doba udata, također u selu.

I Dragica je zavoljela Matu. Obje su se obitelji dobro slagale, posjećivale su se, pomagale jedna drugoj pri vršidbi, berbi i sl.

Sve je to bilo u redu i nitko nije imao ništa protiv toga da se ovo dvoje mladih uzme — sve dok nije jednog dana, negdje u jesen 1961. majka Eva zabranila Mati da posjećuje Dragicu i dala mu na znanje da od njihove svadbe neće biti ništa dok je ona živa. Kakve je razloge imala za tu odluku? To je još i danas tajna njihove obitelji, selo samo nagađa da bi im bilo možda nezgodno da u kući bude mlada snaha uz još neudatu Doricu i sl. Otac je pristao uz majku, ali Dorica je odlučno bila uz brata. Mato nije popuštao. On se želio s Dragicom oženiti jer joj je dao riječ i nije htio odustati. U obitelji je nastao rascjep.

Konačno se i selo počelo zanimati za tu stvar. Svi napredni ljudi stali su na stranu mladih, jedino je rod s majčine strane bio uza nju — ali i taj kao pod nekim čudnim pritiskom. Svi su članovi toga roda imali o tome svoje posebno mišljenje, ali kad se trebalo javno izjasniti bili su uz majku. I ne samo izravni potomci roda nego i ostali članovi koji su bili u rod priženjeni, odnosno udati. Jedino je Evin otac — Đuro Đuranić pristao uz unuka. I okolna su sela počela raspravljati o tome slučaju — vijest se pronijela vrlo brzo po cijelom kraju i svi su osuđivali Matine roditelje.

⁷ Danas se za mladenkom nosi samo još torta.

Mato je ostao odlučan i u toj teškoj nevolji obratio se svom djedu Duri i stricu Valentu. Ta dva razumna i ugledna čovjeka stupili su u pregovore s obitelji Štefec. Valent Štefec izjavio je da on nema ništa protiv Mate, da odobrava njegovu namjeru da se oženi Dragicom i da će im pružiti svaku pomoć jer mu je pred očima samo sreća njegova djeteta. Budući da on nema muških potomaka, a prema starijoj kćeri Ljubici više nema nikakvih obaveza jer je »isplaćena«, izjavio je kako bi mu bilo drago da se Mato k njima priženi jer ga pozna kao dobra i vrijedna momka, koji će kasnije s uspjehom voditi njegovo imanje. Ta odluka Valenta Štefeca bila je težak udarac za Matine roditelje. Budući da je on bio jedini sin i nasljednik cijeloga posjeda i nosilac imena — bila bi velika sramota da se priženi u drugu kuću — no ostali su nepokolebljivi. Konačno su djed, stric i budući tast donijeli čvrstu odluku: Mato će se oženiti Dragicom i protiv volje roditelja! Kad se za to saznalo, nastalo je veliko uzbuđenje u selu i okolici. Takav se slučaj ovdje uopće ne pamti, sve se pitalo kakve će to imati posljedice, hoće li brak biti sretan bez roditeljskog blagoslova, kakva će se djeca rađati — neće li biti možda nakazna, hoće li to vlasti dopustiti, pogotovo crkvene?

Napetost se uvelike ublažila kad su i matičar i župnik u Miholjancu složno izjavili da se taj brak može sklopiti.

Sad je valjalo lomiti tradicije i početi nepoznatim putovima. Valjalo je pred jednim i drugim rodom, pred čitavim selom izmijeniti sav dosadašnji svatovski ceremonijal i stvoriti novi koji će se prilagoditi novim prilikama. On mora istodobno nositi i značajke onoga staroga »provjerenog i iskušanog« ceremonijala koji je imao roditeljski i božji blagoslov!

I taj novi ceremonijal mora također imati sav sjaj i otmjenost onoga staroga, da ne bi selo reklo: ženi se neka »bokčija«.

Taj su posao ova trojica obavila s uspjehom. Ne obazirući se na praznovjerje i »coprije«, oni su u ovom slučaju odlučili primijeniti dio već poznatoga ceremonijala koji se provodi onda kad momak dolazi u »zétstvo«, tj. kad se priženjuje u kuću djevojke, a dopunit će ga još nekim potankostima, kako to zahtijevaju ove izuzetne prilike. Sve je prostudirano i ugovoreno do najsitnijih pojedinosti te je svatovska večera zakazana za subotu 20. I, a samo vjenčanje za nedjelju 21. I 1962.

U subotu oko pet sati poslije podne sastali su se svi uzvanici u kući Valenta Štefeca.⁸ Od majčina se roda nitko nije odazvao ni posljednjemu i najsrdčajnijem pozivu da se sve zaboravi — te je kućedomačin naredio da svadba započne. Tamburaši su zasvirali, mladež je zapjevala i zaplesala, stariji su sjeli za stolove i zapodjeli veseli razgovor — nitko nije ni jednom riječju spomenuo mladoženjine roditelje — kao da više i ne postoje.

⁸ Posredovanjem svoga prijatelja Petolasa Tome koji je u toj svadbi bio de-ver, autor je dobio posebnu dozvolu da joj prisustvuje te da magnetofonom snimi sve važnije pojedinosti. Tumač mu je neko vrijeme bio sam Petolas, a kasnije Valent Štefec,

Djevojke su naskoro zatražile od tamburaša da ih prate svirkom dok one budu plesale kolo »pripjevci«:

4. *Jabučeta*

Pro-si-ja-la, Ma-ri-ce, zvijezda mjese-čar-ka, prosijala,
 Ma-ri-ce zvijezda mjese-čar-ka, zvijezda mjese-čar-ka...

N.f.

Prosijala zvijezda mjesečarka,
 zapjevala mlada Jabučarka.
 Alaj smo se sastale seljanke
 sve malene u pojasu tanke.
 Tamburaši alaj ste fakini
 nešte svirat, sam' bi vino pili.
 Tri sam dana sjedila u grašku
 slušala sam svirku tamburašku.

Nekoliko starijih žena zaplesalo je nešto kasnije starinski ples »Kolo vodi Katalena«. Morale su same pjevati, jer tamburaši nisu poznavali tu melodiju:

5. *Jabučeta*
 Mara Đuranić, 1902.

Kolo vodi Ka-ta-le-na, ko-lo vo-di Ka-ta-le-ni

N.f.

Kolo vodi Katalena.
 »Naj je⁹ vodi što je oće,
 ja je nemrem od žalosti.
 U toj koli devet braca
 i deseta sestra Mara.«
 Spominju se devet braca:

»Komu damo sestru Maru,
 bi li Suncu bi l' Mesecu?«
 Al govori sestra Mara:
 »Volim Suncu neg Mesecu.
 Sunce će me ogrijati,
 a Mesec mi dever bude,
 a zvezdice nevestice.«

Oko 6 sati navečer zamolio je otac mladenkin tamburaše da prestanu sa svirkom, stupio je usred sobe i rekao:

»Ja Valent Štefec kod svoje kuće obdržavam svadbu i htio bi da odredim sve svoje svatove kako bi se znalo kakovu će tko dužnost vršiti.

Prvo: određujem Ivana Botinčana i moju kćerku Ljubicu, a njegovu ženu, za prve svatove (tj. za starešinu i prvu podsnealju). Drugo: Tomu Petolasa i njegovu ženu Ivku za druge svatove (dever i druga podsnealja), a nadalje određujem treće: da bi Marko Štefec iz Lipovog Brda bil prvi

⁹ U 2. i 3. stihu ove pjesme imenica srednjega roda »kolo« pojavljuje se kao imenica ženskoga roda. Slična se pojava i danas opaža u Podravini (Ludbreg, Đurđevac), gdje se mjesto »U tom kolu lepi Ivo igra« — pjeva »U toj koli...« itd.

zastavnik, a Dorica Saraja prva klincerica, Habijanec Marijan drugi zastavnik (pustosvat), a sestra mu Katica druga klincerica. Za vino nositi određujem ovoga Šinko Ivana i Marka Lazara i želim da bi svi svatovi u redu prošli i da bi svi prijéli svoga reda. Nadalje određujem da bi se svi svatovi skupili na ručak¹⁰ sutra u jutro u 6 sati. Živili moji svatovi!« — Tamburaši su zasvirali kratku svečanu melodiju.

Da je ova večera održana kod mladoženje, sad bi svi svatovi otišli mladenki na »vénce«, tj. na kićenje svatovskim znakovima ili »cimerima«, no sada su ostali i to je mladenka ovdje učinila. Svaki neoženjeni svat dobio je cimer i grančicu ružmarina, a oženjeni samo ružmarin.

Oko 10 sati svi su se razišli na spavanje.

Ujutro bi trebao mladoženja poći iz roditeljske kuće po mladenku i da je povede na vjenčanje. Kako se to sad nije moglo učiniti, svatovi su se skupili u kući djeda Đure. Pripremljena su bila i troja kola lijepo okićena raznobojnim »pântlinima« (vrpcama) i bršljanom. Oko osam sati sazvaio je stric Valent sve svatove u sobu. U govoru koji je on sad održao valjalo je dati obrazloženje i opravdanje za sve što se do sada dogodilo: »Dođite, da svršimo dužnosti koje moramo, a onda ćemo nastaviti dalje (plač). U nuždi koja nas je stigla dužan sam da kažem nekoliko riječi.

Mladi drugovi i drugarice i narod čitavi! Nema nas mnogo, ali smo junaci; ne bojimo se života, ne bojimo se borbe za njega, ne bojimo se ničega... slobodni smo da u ime pravde kažemo da se borimo za to da mladima bude bolje, za to da budu mladi gradili bolji život, a ondak nemamo strepiti ni pred čim ni od koga.

Mato, ti si pregnuo ostaviti oca i majku (plač) s tim da udovoljiš srcu svom... da ti život počne na krilima ljubavi (okreće se sestri mladoženje koja gorko plače: »Doro, pa ti si počela praviti komedije!«) — Mato, bio si jak, Mato, i ti ostani nepokolebljiv i gradi i dalje, na temeljima ljubavi bit će nagrađena zgrada koju ništa razrušiti neće, ni potres je srušiti neće — kakav je rušio Makarsku. Dete drago, meni nije ugodno u ime moga brata da spremam tebi svatove — na jedan skroman, bogački način — gotovo nemoguć kod nas. Ali mi smo spremili sve što smo mogli — napredni ljudi u selu, tvoj stari otac (djed) koji je ovo sve dozvolio — učinili smo sve za tvoju ljubav, Mato. A sad, kad je po sredini ljubav tvoja, onda te molim i zaklinjem pred ovim čitavim narodom ovdje — da ju održiš. Časovi u životu doći će i biti će teški, ljubav će bljednuti, kleknut će pod teretom života — ali, Mato, poput (nekoliko nerazumljivih riječi zbog sveopćeg plača) do sada, drž' kad bude lako, kad bude peklo, drži kad bude godilo, drž'... ideš kod Štefecovih, budi im sin, budi im sin, a ne zet, budi muž, životni drug od svoje drugarice, od naše Dragice, koja će za čas za tebe poći... i drž' kurs jak i moćan i snažan, jer obitelj je dio, je oslonac države i života na zemlji i zato će tebe vući raznorazne cure i snaje, vući će te prilike i neprilike, a ti hodi dalje i reci: »Devetnaest godina sam bil star dok sam rekel svima pa i svom stricu — striče, ono

¹⁰ Ručak u ovom kraju znači doručak koji se daje ujutro od 7—8 sati. Obrok u 12 sati zove se »obed« ili »užina«.

je moja mala — i nek ta tvoja mala — čujete ljudi, nek ta mala onda i cstaje tebi.

Mato, evo moje ruke, nek ti život bude sretan, čuvaj sebe, poštuju roditelje — nove — budi drug drugarici... sretan ti put... u ime moje, u ime boga, u ime naroda, u ime pravde. Matek, živio!»

Tamburaši su sada zaszvirali kratku svečanu pjesmu sličnu himni.

»I ovo što sam još htio reći — dođi, osloni se na strica, mi ćemo izdržati ljubavi za volju i muke paklene. Više ništa nemam. Drugovi, pijte, pijte, odmorite se. Kume, pij!»¹¹

Sve su se oči orosile. Žene su glasno jecale, muškarci potajno brisali suze i na silu pil¹ rakiju. Skupine žena su u dvorištu šaputale: »Je, to ne bu dobro svršilo!« — »Ja sem čula da ih oni buju napali!« — »Potukli se buju na nože!« — »Mladenku buju oteli kak hajduki. Vele da ju buju ražali!«... no čvrsti stričev glas prekinuo je sva ova nagađanja!

»Kićeni svatovi, sedajte svaki na svoje mesto pak idemo po mladenku.« — Tamburaši su zaszvirali, zastavnici su »zajuškali« i kola su krenula. Nekoliko kuća dalje nalazila se roditeljska kuća mladoženje. Sve je na njoj bilo zatvoreno, zastori spuščeni, ni živa se duša nije pokazala kad su kola prošla. (Kasnije se saznalo da je otac stajao kod prozora i gorko plakao, dok je majka sjedila u kuhinji).

Pred kućom mladenke dočekala ih je masa svijeta. Kola su ušla u dvor i po starom običaju domaći starešina ih je dočekao pitanjem:

»Koga vi tražite i po kaj ste došli?« — Odgovorio mu je mladoženjin starešina:

»Čuli smo da vi imate ovdje jednu lepu golubicu koja se dopala našemu golubu pa vas prosimo da nas pustite nuter, da si ju pogledamo!« —

»Istina je da mi imamo golubicu — odgovorio je domaći starešina — ali si ju morate poiskati.« — Kad je mladoženja »našao« mladenku, koja je već posve obučena bila sakrivena u komorici, izveo ju je u sobu gdje se odmah sastavilo kolo i to ovako: do zastavnika i njegove klincerice uhvatio se starešina i njegova podsnealja, zatim dever sa svojom podsnealjom i onda pustosvat sa svojom klincericom. Kolo nije tri puta obišlo po sobi, nego je odmah starešina zatražio od oca i majke blagoslov i otpust ovim govorom:

»Dragi naši prijatelji! Danas naša djeca slažu svatove i to baš onakve kakve su si ova dvojica sami zaželjeli, kakove si je zaželila Dragica i kakove si je zaželio Mato.

Draga djeco! Došao je dan, dan vašeg budućeg života, budite dobri jedno drugome, slušajte jedno drugoga, budite jedno drugome na pomoći u svakoj teškoći. Živili!« — Tamburaši su odsvirali kratku pjesmu.

»Još bi samo malo trebali oca i majku. Molim zastavnike da ji dovedu.« — Zastavnici su odmah otišli i doveli oca i majku koji su stali pred starešinu i mladence. On im je rekao:

¹¹ Ovaj je govor kao i ostali donesen vjerno prema magnetofonskoj snimci.

»Dragi roditelji! Evo vaše djece pred vama, vaše djece koju još niste vidjeli u ovakovim prilikama. Dakle, ipak se oni stavljaju pred vas i traže od vas vaše odobravanje i da li ih otpuščate?«

»Otpuščamo!« — odgovorili su otac i majka.

»Draga djeco! Evo roditelji vas otpuščaju da vršite svoju dužnost. Budite dobri i vjerni jedno drugome. Pratio vas bog doživotno. Živjeli!« — Sada je držao i dever ovaj govor:

»Dragi mladenci! Došao je najsudbonosniji čas u vašem životu. Došao je onaj čas kada se rastavljate sa svojom mladošću, koju ste lijepo i sretno do sad proživljavali. Došao je čas kad morate stupiti u novi život — u život braka. Nemojte misliti, dragi mladenci, da će taj život uvijek biti takav kakav je danas. Vi morate taj novi život zamisliti kao jedan brod na uzburkanome moru, a vas dvojica budite vjerni veslari toga bračnoga broda, da prebrodite sve zapreke koje vam budu nailazile na put. Dragi oče i majko! Da li vi otpuščate svoju milenu kćerku na ovaj njezin novi život i na novi put?« Otac i majka su opet odgovorili: »Otpuščamo!«—

»A sad, mladiću — nastavio je dever — evo ti one za kojom si čeznuo tolike dane, a tebi, Dragice evo onoga za kim si uzdisala, dozivala ga u snu i na javi. Evo ti tvoga goluba pa neka ti sada vazdan guče pjesmu ljubavi i sreće. A sad, dragi mladenci, bog vas blagoslovio i bdio vrhu vas.«

Kolo je jednom obišlo naokolo, mladenka se rasplakala i zagrlila roditelje, no kolo je polagano pošlo prema vratima i sad su svi pošli u kola i krenuli u Miholjance. Bilo je hladno i magleno jutro, sunce se uopće nije pokazivalo, put je bio blatani, ali je raspoloženja kod svatova bilo dobro.

U Miholjancima su odsjeli kod rođaka Birmanca. Tu su se mladenci još malo uredili i pošli na vjenčanje. Zastavnik nije nosio zastavu, nego tanjurić s jabukom, crvenom šamijom i »obrisaćem« od kojih je nekada bila zastava i načinjena.

Svi su muškarci bili obučeni u crna, elegantna odijela gradskoga kroja. Djevojke sve u bjelini, a podsnealje u ružičastim dugačkim suk-njama podravskoga kroja i u ružičastim vunenim »vestama«, a na glavama su imale rupce iste boje. Budući da je bilo dosta hladno, djevojke su ogrnule bijele, velike vunene rupce, a podsnealje smeđe. Tako je tih desetero ljudi koračalo dvoje po dvoje blatnim putom na vjenčanje, a pratilo ih je samo još pet tamburaša. Na zavojima, ta je povorka izranjala iz magle i davala neki sablasan dojam, ublažen njihovom mladošću i lje-potom.

Matičar im je posebno čestitao, a župnik je rekao: »Mato, neka je čast tvojoj svadbi!«¹²

Oko podne vratili su se natrag u mladenkinu kuću. Na vratima ih je po običaju dočekao domaći starešina riječima: »Kaj ste nam dopelali?« itd. te su svi sjeli k stolu, a pustosvat je donio prvu zdjelu juhe pred mladence.

¹² U ovom se kraju vjenčanja, kao i svuda, obavljaju kod matičara, no neki parovi običavaju još uz građanski sklopiti i crkveni brak.

No sada je čitava ta gozba postepeno poprimala ponešto čudan oblik — svi su znali da u ponoć neće biti mladenka nikud odvedena iz kuće pa je sve poprimilo takav ton kao da se sve već sada odigrava u kući mladoženje. Dosadašnje tmurno raspoloženje postajalo je sve vedrije.

Zaredali su govori i čestitke, tamburaši su otpočeli sa svojim šalama i sada se mnogo jelo, pilo, pjevalo i plesalo do ponoći. Tada je starešina pozvao svatove da idu na spavanje. Podsnealje su otpremile mladence u njihovu komoru, a djed, stric i tast su umorno, ali olakšano uzdahnuli i sjeli u jedan kut da se malo odmore.

Ujutro su mladoženji skinuli cimer i ostavili mu samo grančicu ružmarina, mladenka je obukla svakidašnju haljinu i onda se pošlo na umivanje, ali na najbliži bunar, a ne kako je to bio prije običaj da se prođe ulicom pa tko se pojavi na kućnim vratima toga mladenka malo smoči po licu, zastavnik ga obriše, a on dariva mladenku.

To dakako nije bilo provedeno, jer se još uvijek valjalo bojati napadaja na mladenku. Prvica također nije bilo, nego su svatovi nastavili gošćenjem sve do večeri, kada je svadba završena.

Prvih dana poslije tih događaja nije se moglo u selu primijetiti ništa osobito. Majčin je rod tiho mrmljao, ali to više nikoga nije smetalo. Čitava je selo pristalo uz mlade. Međutim, nije prošlo ni desetak dana, kad se kod mladenaca pojavio otac Matin. Došao je sinu i snahi u posjet.

Cijelo je selo bilo oduševljeno, jer je time bio učinjen odlučan korak za konačno izmirenje. Majka je konačno ostala posve osamljena.

Sav njezin rod prešao je u »protivnički tabor« i njoj nije drugo preostalo nego da prizna postojeće stanje te da i ona za dva mjeseca popusti. Tada je jednoga dana pošla zajedno s mužem da pogleda sreću svoje djece.

ZUSAMMENFASSUNG

EINE UNGEWÖHNLICHE HOCHZEIT IN JABUČETA

In Jabučeta, einem kleinen Dorf im Bilo-Gebirge bei Bjelovar in Kroatien wurde am 21. Jänner 1962 eine Hochzeit abgehalten, deren dramatische Umstände Aufsehen in der ganzen Gegend erregten.

In diesen Gebirgsdörfern misst man der strengen Befolgung des althergebrachten Hochzeitszeremoniells noch grosse Wichtigkeit bei, ja selbst den glücklichen Verlauf der zukünftigen Ehe, und man ist deshalb auf das Einhalten jeder Einzelheit dieses Zeremoniells sehr bedacht.

In neuerer Zeit zwingen die Eltern ihre Kinder zwar nicht mehr Ehen nach ihrem Beschluss einzugehen, aber die Kinder sind dennoch darauf bedacht bei ihrer Wahl sowohl ihren eigenen Gefühlen, als auch gleichzeitig dem Willen der Eltern Genüge zu leisten. Bei der Hochzeit die hier beschrieben wird, kam es jedoch zu solcher Divergenz zwischen den Eltern und ihrem Sohn, dass man das Hochzeitszeremoniell in seinen Grundelementen ändern musste um die Ehelichung durchführen zu können und gleichzeitig dem öffentlichen Schicklichkeitsgefühl zu genügen. Die wahren Gründe die zu diesem Ereignis führten, blieben zwar bis heute unbekannt, eines jedoch ist gewiss, materielle Gründe waren es nicht. Das Ereignis verlief ungefähr so wie es im folgenden beschrieben wird.

Im Sommer des Jahres 1961 gab der 18 jährige Bursch Mato Saraja seinen Eltern bekannt, dass er seine Dorf- und Altersgenossin Dragica Štefec zu ehelichen beabsichtige. Die Eltern, besonders die Mutter, waren dagegen und verweigerten

die Einwilligung. Die jungen Leute fassten jedoch den Entschluss trotz diesem Widerstande zu heiraten und nach der Trauung sich in ihrem Elternhause anzusiedeln.

Da aber in diesem patriarchalischen Dorfe ein solcher Fall noch niemals vorgekommen war, bereitete die Frage der Durchführung des gewohnten Hochzeitszeremoniells allgemeine Aufregung. Es wurde nämlich notwendig mit der Tradition zu brechen und das war eine Frage über die man sowohl die Meinung der Verwandtschaft beider junger Leute, als auch die des Dorfes, der Behörde und der Kirche einholen musste — denn hier galt es neue und ungewohnte Regeln gutzuheissen. Die Verhandlungen darüber dauerten einige Monate und endigten damit, dass sich der Partei der Mutter nur ihre Verwandtschaft anschloss, hingegen der Partei des Sohnes sowohl seine Schwester, sein Onkel und der Grossvater, wie auch die gesamte Verwandtschaft väterlicherseits, aber auch das ganze Dorf und die nähere Umgebung. Die entscheidende Hilfe auf Seite des jungen Paares stellten Onkel und Grossvater vor. Mit Einwilligung des Vaters des Mädchens wurde ein neues Hochzeitszeremoniell aufgestellt, welches im Hauptsächlichen die wichtigsten Teile des alten Zeremoniells enthielt, jedoch ohne die Teile die sich sonst im Elternhause des Burschen abspielen. Die Vaterstelle vertrat der Grossvater, die Verwandtschaft väterlicherseits vertrat der Onkel und die Verwandtschaft mütterlicherseits vertrat die Schwester. Durch diese Übereinkunft wurde sowohl der Tradition, als auch der Würde des altersgewohnten Zeremoniells Genüge geleistet, und damit war auch die Verwandtschaft und die Öffentlichkeit einverstanden. Jetzt erst konnte die Hochzeit stattfinden. Vater und Mutter des Burschen waren jedoch von dem Fest ausgeschlossen, denn so verlangte es das neuformulierte Zeremoniell. Die Hochzeiter zogen am Elternhause vorbei ohne dass auch einer es mit einem Blicke gewürdigt hätte.

Es vergingen aber nur zehn Tage und der Vater gab nach und besuchte den Sohn und dessen junge Gattin. Bald danach erklärte sich auch die Verwandtschaft mütterlicherseits einverstanden mit der Lösung und so blieb auch der Mutter nichts anderes übrig als sich mit der Tatsache abzufinden und sich mit dem jungen Paar zu versöhnen.

(Preveo Stj. Stepanov)